

Розділ I

Економічна теорія

УДК 332.72(477)

М.М. Вишиванюк

*кандидат економічних наук, доцент
Інститут управління природними ресурсами
Університет економіки та права «КРОК»*

О.І. Шапоренко

*доктор наук з державного управління, професор,
Інститут управління природними ресурсами
Університет економіки та права «КРОК»*

В.І. Федорак

*кандидат економічних наук, доцент
Інститут управління природними ресурсами
Університет економіки та права «КРОК»*

Ринок землі в системі управління земельними ресурсами

У статті визначено основні завдання ринку земель і напрями державної політики в сфері регулювання земельних відносин, Обґрунтовано, що інвестиційна та інноваційна діяльність, як функція управління земельними ресурсами, є вирішальною ланкою земельної політики держави.

Ключові слова: ринок землі, управління земельними ресурсами, земельна реформа, земельні відносини.

М.М. Вышиванюк

*кандидат экономических наук, доцент
Институт управления природными ресурсами
Университет экономики и права «КРОК»*

О.И. Шапоренко

*доктор наук государственного управления, профессор,
Институт управления природными ресурсами
Университет экономики и права «КРОК»*

В.И. Федорак

*кандидат экономических наук, доцент
Институт управления природными ресурсами
Университет экономики и права «КРОК»*

Рынок земли в системе управления земельными ресурсами

В статье определены основные задачи рынка земель и направления государственной политики в сфере регулирования земельных отношений. Обосновано, что инвести-

ционная и инновационная деятельность, как функция управления земельными ресурсами, является решающим звеном земельной политики страны.

Ключевые слова: рынок земли, управление земельными ресурсами, земельная реформа, земельные отношения.

M.M. Vyshyvaniuk

*PhD in Economics, Associate Professor,
Institute for Natural Resource Management
“KROK” University*

O.I. Shaporenko

*Doctor in Public Administration, Professor,
Institute for Natural Resource Management
“KROK” University*

V.I. Fedorak

*PhD in Economics, Associate Professor,
Institute for Natural Resource Management
“KROK” University*

The land market in the land management system

The article defines the main tasks of the land market and the main directions of state policy in the sphere of regulation of land relations. It is substantiated that investment and innovation activity as a function of land resources management is the decisive link in the country's land policy.

Keywords: land market, land management, land reform, land relations.

Постановка проблеми

Одним із важливих завдань сучасної земельної реформи в Україні є формування ринку землі. Даний процес відбувається поступово і досить тривало. Він потребує відповідної законодавчої та нормативної бази. Починаючи з 1992 року, коли в країні запроваджено право приватної власності на землю, відбулися кардинальні зміни у формах власності на землю. У процесі земельної реформи державою передано у власність громадян та сільськогосподарських підприємств близько 33 млн га земель сільськогосподарського призначення, а також видано громадянам державні акти на право приватної власності на земельні ділянки [1, 2, 7].

Незважаючи на деякі тимчасові обмеження, встановлені перехідними положеннями Земельного кодексу України на продаж та набуття громадянами і юридичними особами земельних ділянок для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва, ринок земель в Україні поступово формується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання реформування земельних відносин, становлення та функціонування ринку землі в Україні досліджуються в працях вітчизняних вчених, таких як: І. Г. Кириленка [1], Г. П. Лактіонової [2], Ю. О. Лупенка, П. Т. Саблука [3], М. П. Мартинюка [4], В. Я. Месель-Веселяка [5], М. Г. Ступеня [6], М. М. Федорова [7], Кулинич П. Ф. [9] та інших. Значна увага в сучасних дослідженнях приділяється аналізу кредитних відносин в аграрному секторі економіки та необхідності розвитку земельної іпотеки [5, 9].

Однак, до теперішнього часу не існує єдиної думки щодо функціонування ринку земель та впливу інвестиційної та інноваційної діяльності, як функції управління земельними ресурсами.

Невирішені раніше частини загальної проблеми

Науковцями недостатньо вивчено питання стану ринкових перетворень та завдання ринку земель, а також основних напрямів державної політики у сфері регулювання земельних відносин.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення основних завдань ринку земель та напрямків державної політики у сфері регулювання земельних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження

На даний час ринок земель сільськогосподарського призначення перебуває у стані становлення. Його організація і функціонування повинні бути орієнтовані на вирішення декількох особливо важливих для України завдань. Першим з яких є забезпечення ефективного використання земельного фонду і, як наслідок, методів його оцінки.

Критерії ефективності використання земель, застосовувані в даний час, можуть розглядатися лише як допоміжні показники. Наприклад, рівень фактичної середньої врожайності за певний період, порівнюваний з нормативним, встановленим за кадастровою оцінкою земель.

Необхідно чітко розмежувати поняття ступеня використання земельної ділянки і рівня господарювання на ній. Показник маси зібраного врожаю недостатній для оцінки рівня господарювання, тому що господарський процес включає акти збуту (обмін врожаю на гроші) і інвестицій (обмін грошей на інший товар, необхідний для відтворювального циклу). Отриманий врожай потрібно ще реалізувати – або безпосередньо використати через продукти тваринництва. Якщо продукція не знайде збуту на споживчому ринку, то навряд чи такий варіант використання землі можна визнати раціональним. В умовах планової економіки державне замовлення виконувало функції суспільного визнання виготовленої підприємством продукції, гарантувало її збут. Зараз ця функція переходить до ринку, що істотно поширює спектр факторів, які визначають рівень господарювання на землі. Одним з найважливіших моментів є пристосованість виробництва до вимог ринку (для сільського господарства – це спеціалізація, структура й обсяги виробництва, витрати) [3, 8].

Рівень господарювання об'єктивно пов'язаний з ефективністю виробництва, співвідношенням доходів від врожаю з вартістю застосованих і використаних ресурсів. Така постановка була актуальною й в умовах планової економіки, але з переходом до ринкової економіки її значення істотно зросло. Високий врожай можна отримувати за рахунок непропорційно великих затрат матеріальних ресурсів та фінансових коштів, які не можуть бути визнані як суспільно необхідні. В умовах ринку це неминуче приведе господарство до фінансової неспроможності.

У зв'язку з ростом цін на продукцію промислового виробництва, що передуює підвищенню цін на продукти аграрного сектора, скоротилася можливість підтримки і розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва. Її фізичне руйнування супроводжується ростом вартості, у тому числі за рахунок переоцінок. Нестача ресурсів спричиняє порушення технологій, що у свою чергу, скорочує обсяги валового продукту.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що земельна реформа повинна торкатися глибинних процесів виробництва, всього спектра взаємодії людини з природним середовищем. Для практичної реалізації всього цього потрібен комплекс взаємно погоджених правових, економічних, екологічних, технічних і організаційних заходів, які забезпечать у сукупності безболісний, ефективний для економіки перехід до нового земельного устрою, нових критеріїв оцінки рівня господарювання на землі. Останні повинні враховувати: фінансові результати (відношення доходів і витрат), застосований капітал (у тому числі земельний), відкладені витрати (або втрати капіталу), число робочих місць [4, 8].

Друге завдання земельного ринку полягає у формуванні раціонального землекористування і тісно пов'язане з першим, тому що є складовою частиною загальної проблеми обороту земель з метою створення передумов для більш ефективного господарювання. Тут доцільно виділити проблеми раціональності розмірів землекористування, пов'язані з перерозподілом земель, вилученням зайвих земельних ділянок в одних користувачів і передачею їх іншим. Організаційно-правова форма землекористування великого приватного сільськогосподарського виробництва в українському законодавстві непередбачена.

Економічні наслідки надмірної концентрації зводяться до проблеми керуваності господарством, що має різні рішення стосовно різних організаційно-правових форм.

Негативні наслідки надмірної концентрації земель в одного власника найяскравіше проявляються у випадку, якщо земельний власник – фізична особа. Саме тут утворюється центр спекуляції, створення рантьє тощо. Але великі землеволодіння створюються на основі об'єднання значного числа дрібних одноосібних земельних власників. Якщо у власності колективу великого господарства перебуває більше землі, ніж він може ефективно обробити, то і такий колектив може перетворитися в групового рантьє, і, як наслідок, – почати спекулювати землею.

З точки зору соціальних наслідків, завдання раціоналізації колективного землекористування також не повинно залишатися без уваги, хоча соціальні наслідки перетворення колективів у земельних рантьє менш гострі.

Раціональний розмір землі, що перебуває у власності (окрім державної), варто визначати з можливості ефективно обробляти землю. Звідси два висновки з приводу критеріїв раціональності площ земельних володінь:

- розміри земель, наданих у власність, повинні бути узгоджені з чисельністю постійних працездатних працівників в організованих ними господарствах;
- розміри землекористування повинні враховувати спеціалізацію господарств.

Третє завдання земельного ринку – це раціоналізація форм землекористування. Перший етап формування нових земельних відносин практично закінчений. Разом з його завершенням виявлено питання, які необхідно враховувати при формуванні механізму реалізації земельних відносин, принципи яких закладені в законодавчих документах. Зокрема один з них пов'язаний з появою земельних паїв, якими володіють особи, що як працюють, так і не працюють в сільському господарстві. Земельні паї в розмірі, як правило, середньорайонної норми були передані на безкоштовній основі практично всім сільським мешканцям, включаючи пенсіонерів і працівників соціальної сфери. Таким чином, виникла суперечність між зрівняльним принципом, прийнятим для наділення земельними паями, і вимогами ефективного господарювання на землі, раціоналізації її використан-
ня [6, 12].

Особлива проблема з'явилася у зв'язку з передачею землі громадянам, які не працюють у сільському господарстві. Це питання не вирішується в рамках першого завдання ринку, тому що велика частина пенсіонерів і працівників соціальної сфери свої земельні наділи не обробляють (за винятком членів родин селянських господарств). Здебільшого вони передані або в загальну колективну, або загальну спільну власність, чи в оренду. При скасуванні мораторію на продаж землі варто очікувати і їх продаж. Тому, зараз постає питання про перерозподіл земельних паїв, інакше кажучи – створення їх ринку [1, 7]. Можливі два варіанти формування ринку земельних паїв.

Перший – відносно вільний. Він передбачає державне невтручання в процес у рамках встановлених обмежень (цільове використання, граничний розмір землекористування, пріоритет місцевого господарства тощо), що діють безвідносно форми володіння землею – орендна, індивідуальна, приватна загальна чи часткова. У даному випадку дотримується принцип свободи вибору власника паю, пріоритет його інтересів. Відсутність переконливих статистичних даних про переваги тієї чи іншої форми землекористування сприяє розвитку різних форм землекористування. Другий варіант – стимулюючий. Заохочення власників земельних паїв на обмінні операції. Земельний пай при всіх умовах не повинен навіть тимчасово бути поза виробничим оборотом [2, 12].

Четверте завдання земельного ринку – обслуговування обігу земель, що перебувають в індивідуальній власності громадян, у випадках дарування, спадкування тощо. До них повинно застосовуватися будь-яке державне регулювання, чи вони можуть проходити без яких-небудь обмежень? На нашу думку, і в них повинні бути обмеження, серед яких: цільове використання земель, дотримання граничних норм землекористування, вимоги до вікового і професійного цензу можливого нового власника. Якщо громадянин отримав у дарунок чи за заповітом земельну ділянку сільськогосподарського призначення, яку він не в змозі використовувати сам, то земля повинна бути продана на аукціоні або за конкурсом.

Аналіз чотирьох основних завдань, пов'язаних з регулюванням земельного ринку, показує, що їх можна і далі розвивати, конкретизувати і деталізувати. Торкнувшись спочатку одного виділеного завдання, ми негайно ж переконуємося в наявності й інших, часом не менш значних. Така робота потрібна для формування цілісного механізму регуляторів, які сприяють здійсненню як окремих, так і загальних завдань. Завдання, пов'язані з земельним оборотом, тісно переплітаються з іншими, що з'являються в процесі землекористування, у тому числі й з такими, коли оборот земельних ділянок і не відбувається [5, 9].

На думку П. Т. Саблука і В. Я. Месель-Веселяка ринок землі стане дійовим механізмом відбору найсильніших господарів на землі. Побоювання відносно того, що при цьому набере поширення спекуляція земельними ділянками та купівля їх мафіозними структурами, відпадуть. За умови, якщо купівля-продаж землі буде здійснюватись під контролем держави – через земельний банк. Необхідно також встановити порядок, за якого земля може бути продана тим, хто її безпосередньо обробляє і спроможний ефективно використовувати [3, 5].

Таким чином, розвиток цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення на належній правовій базі в Україні [9]:

- сприятиме створенню великих, конкурентоспроможних підприємств;
- підвищить ефективність виробництва шляхом диференційованого використання земель різної якості, методом залучення інвестицій для вкладання насамперед в угіддя, які спроможні давати високий прибуток;

– зробить «прозорими» будь-які угоди щодо купівлі-продажу землі, виведе їх із тіньового сектора економіки, сприятиме наповненню місцевих бюджетів розширенням податкової бази та правильним визначенням розмірів податків;

– додасть впевненості інвесторам у відсутності ризику вкладень.

Функціонування земельного ринку в Україні тісно пов'язано з розвитком іпотечних відносин. Оскільки земля є одним із найбільших об'єктів нерухомого майна, іпотечне кредитування – чи не найбільш перевірений та надійний у світовій практиці спосіб залучення приватних інвестицій на ринку нерухомості.

Розвиток іпотечних відносин в Україні потребує створення економічних, правових та інституційних умов позичальникам та кредиторам для реалізації їхніх прав і можливостей щодо використання нерухомого майна з метою проведення іпотечних операцій.

До економічних передумов запровадження іпотечного кредиту слід віднести: стабільність цін; стабільність національної валюти; загальне економічне зростання.

Правовими передумовами запровадження іпотечного кредитування є: правова гарантія приватної власності на нерухоме майно; правова єдність земельної ділянки та розміщених на ній будівель, споруд і багаторічних насаджень; правова безпека іпотеки; правове регулювання організації та діяльності іпотечних банків. Серед інституційних передумов розвитку іпотечних відносин є: становлення спеціалізованих іпотечних установ; наявність широкої мережі кадастрових служб і організація державної реєстрації прав на нерухоме майно; розвиток сфери нотаріальних послуг, оціночної та страхової діяльності; наявність ринків нерухомості й біржового ринку цінних паперів.

Передбачається, що система іпотечного кредитування в своєму довершеному вигляді буде функціональним вдосконалювальним комплексом правил та заходів, які забезпечуватимуть учасникам іпотеки можливість здійснення всіх необхідних операцій для кредитування під заставу нерухомого майна. Впровадження цієї системи стимулюватиме розвиток середньо- та довгострокового кредитування виробництва (у першу чергу в аграрному секторі) та створення умов для його підвищення і загального зростання економіки України [8, 14].

У рамках цього напрямку, з метою використання потенціалу застави землі, передбачається [11]:

– розроблення механізму, який гарантуватиме іпотечному заставоутримувачу, в разі невиконання забезпеченого іпотекою зобов'язання, отримання задоволення з вартості заставленої земельної ділянки;

– розроблення заходів щодо захисту прав заставодавців;

– використання іпотеки для забезпечення зобов'язань за договорами купівлі-продажу земельних ділянок;

– удосконалення нормативно-правової бази іпотеки землі;

– підготовка і перепідготовка спеціалістів з іпотечного кредитування.

Нормативне закріплення застави земельних ділянок і заходів щодо розвитку іпотечних відносин також висвітлено у новому Земельному кодексі України. Статтею 133 кодексу визначено [10]:

1. У заставу можуть передаватися земельні ділянки, які належать громадянам та юридичним особам на праві власності.

2. Земельна ділянка, яка перебуває у спільній власності, може бути передана у заставу за згодою усіх співвласників.

3. Передача в заставу частини земельної ділянки здійснюється після виділення її в натурі.

4. Заставоутримувачем земельної ділянки можуть бути лише банки, які відповідають вимогам, установленим Законом України.

5. Порядок застави земельних ділянок визначається законом. Для розвитку іпотечних відносин прикінцевими положеннями Земельного кодексу передбачено заходи щодо подальшого розвитку земельного законодавства у цьому напрямі: створення Державного земельного (іпотечного) банку з відповідною інфраструктурою, запровадження державної реєстрації прав на землю, розробка передбачених кодексом нормативно-правових актів, у тому числі «Про Державний земельний (іпотечний) банк».

У Законі України «Про іпотеку» №898-IV від 05.06.2003 р. зі змінами 2016 року визначено пріоритетні напрями діяльності щодо створення та розвитку іпотечного ринку в Україні, а саме:

- формування нормативно-правової бази з питань іпотеки з метою ефективного використання можливостей іпотеки як додаткового джерела залучення коштів для вирішення соціально-економічних проблем;

- створення системи гарантій та прозорих умов діяльності учасників іпотечного ринку, насамперед через запровадження ефективної системи державної реєстрації прав на нерухоме майно, вдосконалення системи оцінки нерухомого майна, стандартизацію діяльності на іпотечному ринку, а також завдяки визначенню механізмів страхування іпотечних кредитів;

- встановлення видів іпотечних й цінних паперів, визначення порядку їх випуску та обігу, забезпечення належного контролю за їх обігом;

- створення спеціалізованих іпотечних банків та інших установ, які здійснюватимуть діяльність на іпотечному ринку;

- розширення наукових досліджень з проблем іпотеки та іпотечного ринку, підготовка фахівців з питань іпотеки [12].

Важливе місце в системі управління земельними ресурсами займають земельні (іпотечні) банки. Хоча в Україні земельні банки ще не створені, їх слід розглядати як фінансові організації, які проводитимуть кредити, здійснюватимуть операції, пов'язані з оборотом земельних ділянок, тощо. Вони відіграватимуть важливу роль в організації державного контролю за використанням і охроною земель.

З огляду на завдання, які має виконувати земельний банк, його діяльність повинна охоплювати такі три основні напрями: комерційний, економіко-правовий та контролюючий. Кожний з цих напрямів орієнтує на досягнення поставленої мети земельним банком. Так, комерційна діяльність банку, повинна пов'язуватись передусім з оборотом земельних ділянок: купівля-продаж, дарування, обмін, застава тощо. Здійснення цих функцій забезпечуватиме земельному банку надходження коштів у вигляді банківського відсотка, залежно від ціни землі, попиту і пропозиції на неї.

Економіко-правовий напрям повинен охоплювати такі функції, поміж яких:

- мобілізація грошових ресурсів на виконання державних програм організації раціонального використання і охорони земель;

- централізація вільного грошового капіталу;

- надання кредитів суб'єктам господарювання на землі; випуск цінних паперів; захист інтересів суб'єктів господарювання на землі при вирішенні земельних спорів у судовому порядку;

- контроль за надходженням і витратами коштів власниками або користувачами землі [9].

Контролююча функція земельного банку поєднується з діяльністю служб

державного контролю за використанням і охороною земель. У випадку виявлення порушень, земельний банк повинен застосовувати санкції до порушників фінансової дисципліни через такі важелі, як: припинення фінансування, відкликання кредитів тощо.

Особливе місце у системі управління земельними ресурсами належить земельним аукціонам, які проводяться згідно з Положенням про проведення земельного аукціону з метою продажу земельної ділянки на умовах конкурсу за принципом «хто більше заплатить». Аукціон проводиться з метою пошуку такого господаря землі, який забезпечить ефективне використання земельного фонду і залучення в економічний обіг додаткових коштів [11, 13].

Необхідно зазначити, що інвестиційна та інноваційна діяльність, як функція управління земельними ресурсами, на сьогодні є вирішальною ланкою всієї економічної, в тому числі й земельної, політики держави. Але нині, з повною впевненістю можна стверджувати, що ні економічна теорія, ні практичний господарський механізм не були підготовлені до опрацювання і реалізації ефективної інноваційно-інвестиційної політики. Внаслідок цього різко знижується результативність економічних реформ, гальмується відтворювальний процес, спостерігається мала ефективність ринкових перетворень тощо.

Земельні перетворення не підкріплюються конкретними джерелами інвестування. Власне, головним недоліком здійснюваної в Україні приватизації землі є те, що питання залучення інвестицій та оновлення основного капіталу не порушувались навіть у теоретичному плані.

Сьогодні потрібно залучати у виробництво не тільки іноземні інвестиції, але й внутрішні. Для цього необхідно спрямовувати державну інвестиційну політику на реалізацію пріоритетних програм, гарантуючи країні економічну стабільність [14].

Висновки

Таким чином, визначено основні завдання ринку земель, серед яких: побудова комплексу взаємно погоджених правових, економічних, екологічних, технічних і організаційних заходів, які забезпечать ефективний перехід до нового земельного устрою; формування раціонального землекористування; раціоналізація форм землекористування; обслуговування обороту земель, що перебувають в індивідуальній власності громадян, у випадках дарування, спадкування тощо; а також виокремлення основних напрямків державної політики у сфері регулювання земельних відносин, що, у свою чергу, сприятиме створенню великих конкурентоспроможних підприємств. Це також підвищить ефективність виробництва шляхом диференційованого використання земель різної якості, методом залучення інвестицій для вкладання насамперед в угіддя, які спроможні давати високий прибуток. Також створить умови забезпечення прозорості договорів купівлі-продажу землі, виведення їх із тіньового сектора економіки, сприятиме наповненню місцевих бюджетів і додасть впевненості інвесторам.

Література

1. Кириленко І. Г. Актуальні проблеми земельного ринку в Україні / І. Г. Кириленко, В. П. Кравчук // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 25-29.
2. Лактионова Г. П. Земля как фактор производства в рыночной экономике / Г. П. Лактионова // Вісник ХДАУ. – 2015. – № 2. – С. 33-36.
3. Лупенко Ю. О. Результаты і проблеми реформування сільського господарства України / [Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров]. // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 26-38.

4. Мартинюк М. П. Економічні передумови та моделі запуску ринку земель в Україні / М. П. Мартинюк // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 16-21.
5. Месель-Веселяк В. Я. Стратегічні напрямки розвитку аграрного сектору економіки України / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2016. – № 6. – 37 с.
6. Ступень М. Г. Економіко-інституціональні засади використання земельних ресурсів. – [Електронний ресурс]. / М. Г. Ступень, О. Бочко // Економіст. – 2015. – №3. – С.15-16. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>
7. Федоров М. М. Земельна реформа і розвиток ринку земельних відносин / М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 55-60.
8. Шапоренко О. І. Управління станом і використанням сільськогосподарських земель у регіоні : [монографія]. / О. І. Шапоренко. – Донецьк : Норд-Пресс, Дон ДУУ. – 2004. – 503 с.
9. Кулинич П. Ф. Регулювання ринку сільськогосподарських земель: ідеї та законопроекти / П. Ф. Кулинич. – (Інститут держави і права НАН України). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agroconf.org/uk/node>
10. Земельний кодекс України № 2768 від 25.10.2001 р. / у ред. від 01.01.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
11. Закон України «Про оренду землі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
12. Закон України «Про іпотеку». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
13. Щорічник «Моніторинг земельних відносин в Україні. 2014–2015». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://land.gov.ua/wp-content/>
14. Ринки землі у Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gvizdivtsi.org.ua>

УДК 330.341.4:330.567.2

І.В. Барановська
кандидат економічних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Л.М. Мільман
здобувач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Вплив модернізаційних процесів на економічну поведінку домогосподарств

У статті визначено концептуальні основи формування організаційно-економічного механізму розвитку домогосподарств з урахуванням їхньої ролі у площині нефінансових аспектів функціонування та участі у модернізаційних процесах, які забезпечують оновлення економічної системи країни. Обґрунтовано, що розвиненим країнам та країнам, які розвиваються, властиві моделі економічної поведінки домогосподарств, які відрізняються парадигмою максимізації добробуту. Розвинені країни, з одного боку, створюють імпульс для глобального розвитку світу, а з іншого – цей розвиток забезпечується за рахунок людського потенціалу, що формується в інших країнах, які при цьому втрачають модернізаційний потенціал.

Ключові слова: домогосподарство, функції домогосподарств, витрати домогосподарств, модернізації економіки, економічна поведінка домогосподарств, максимізація добробуту.